

ПРЯМА МОВА

Повернення до непрочитаного

У Києві на Бессарабці досі стоїть камінний Ленін. На постаменті можна прочитати слова, добре знайомі кожному, хто був бодай старшокласником за радянських часів. Студент мусив знати їх назубок і не забувати цитувати в рефератах. Партийні функціонери переносили їх з промови до промови, як незаперечну істину, що не потребує аргументів.

Слова такі: «При єдиній дії пролетарів великоруських і українських вільна Україна можлива, без такої єдності про неї не може бути й мови».

Деякі люди, а серед них і нібито народні депутати, і навіть голови Верховної Ради у дні радянських свят досі приходять сюди з квітами, приводять дітей. Чи розказують вони дітям, з якого приводу та у зв'язку з чим були сказані ті слова з постаменту, та й чи знають вони про те самі?

Навряд. Бо, як правило, Леніна, принаймні за нашої пам'яті, не читали, хіба що бездумно, для заліку, п'яте через десяте конспектували, частіше ж з покоління в покоління студенти «передирали» так звані конспекти першоджерел.

Прочитаймо ж хоч тепер, про яку саме «вільну Україну» писав Ленін.

Це через кілька сторінок після тих — з пам'ятника — слів. Цитуємо мовою оригіналу: «Борьба против всякого национального гнета — безусловно да. Борьба за всякое национальное развитие, за «национальную культуру» вообще — безусловно нет. /.../ Пролетариат же не только не берется отстоять национальное развитие каждой нации, а, напротив, предостерегает массы от таких иллюзий, отстаивает самую полную свободу капиталистического оборота, приветствует всякую ассимиляцию наций за исключением насильственной или опирающейся на привилегии».* Це вже не карбувалося на пам'ятниках.

Перед самою знаменитою цитатою названо ім'я людини, котра викликала такий полемічний шал. «Стремясь разделить и тем ослабить действительно демократическую силу, при победе которой было бы невозможно национальное насилие (впродовж семи десятиліть світ мав нагоду спостерігати, як це відбувалося насправді — О.С.), г.Юркевич изменяет интересам не только демократии вообще, но и своей родины, Украины».**

Що ж ми знали — що нам належало знати — про цього Юркевича, від якого Ленін захищав нашу Вітчизну?

В останньому радянському енциклопедичному словнику — нічого. Трохи раніше (УРЕС 1968 р., якраз «відлига») — «діяч Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), один з співробітників націоналістич. журналів «Дзвін» (1913–14) та «Боротьба» (1915–16)».

В УРЕ 1965 року ім'я Л. Юркевича називається в статті про економічні науки, т.17, с.435: «В боротьбі за утвердження марксистсько-ленінських ідей

*Ленин В.И. ПСС. М., 1967, т.24. С.132.

**Ленин В.И. ПСС. М., 1967, т.24. С.128.

у визвольному русі трудящих більшовики України, серед них — Артем (Ф.А. Сергєєв), Г.І.Петровський, М.О. Скрипник, О.Г.Шліхтер та інші викривали опортунізм меншовиків, псевдосоціалістичні лозунги есерів, буржуазних націоналістів М.Грушевського, Д.Донцова, Л.Й.Юркевича, які пропагували теорію «безбуржуазності» української нації і намагалися розколоти інтернаціональну єдність рядів робітничого класу Росії».

Та й досі — коли де й згадується Юркевич, то як об'єкт лєнінових лексичних вправ.

Готуючи до друку спогади Юрія Львовича Юркевича, які передала редакції колишній директор музею Максима Рильського Ніла Підпала (її післямова до спогадів друкується), ми гортали сторінки лєнінських творів, бо саме з батьком автора спогадів вождь більшовиків у швейцарській еміграції полемізував. Через відгомін тих полемік ми сподівалися щось прояснити для себе.

Сторінки рясніють брутальними характеристиками.

Погодьмося, це не може бути джерелом знання про людину, підставою скласти думку про неї. Спогади сина — звичайно ж, джерело, але Юрій Львович майже не знав батька і міг лише здогадуватись, що викликало Лєнінову лють.

З Незалежністю нам відкриваються давніші джерела. Хоч і порослі дерезою, та все ж живі. «Дзвін» — з таких джерел. Цей літературно-науково-артистичний журнал виходив у Києві в 1913–1914 роках. Тепер його можна погортати в Парламентській бібліотеці. На шпальтах журналу друкувалися твори Лєси Українки, Олександра Олєся, Володимира Винниченка, Миколи Вороного, Степана Васильченка, Спиридона Черкасенка... Починався «Дзвін» віршами, оповіданнями, розповідями про мистецтво. Питання громадського життя та політики обговорювалися в другій його половині. У статтях Дмитра Донцова, Симона Петлюри, Анатолія Луначарського... Тут ми й натрапили несподівано для себе на сторінки, які дають зрозуміти, що саме викликало лють більшовицького провідника. Не проминемо нагоди поділитися з гіпотетичним читачем знахідкою. Прочитаймо ж для початку слово, з яким майже ціле століття воює лєнінове лукавство, розтиражоване мільйонами примірників, укарбоване в граніт у самому серці України. Прочитаймо кілька сторінок Левка Юркевича.

Отже — пряма мова.

